

KISS GYÖRGY

AZ V. NEMZETKÖZI PSZICHOANALITIKUS KONGRESSZUS Budapesten, 1918. szeptember 28—29.

A pszichoanalízis századunkkal egyidős. Freud híres és az elméletét megalapozó műve, az „Álomfejtés” bár 1899 novemberében került a könyvesboltokba, kiadója azonban 1900-ot nyomtatta rá, tehát az életkor — amennyiben ez egy elméletnél fontos lehet — 92 esztendő.

Freud új szemlélete és elképzelése a neurózisokról, ill. terápiájukról viszonylag gyorsan terjedt. Nemcsak az Osztrák—Magyar Monarchiában, de más közép—európai ország értelmiségi köreiben is termékeny talajra talált, így Németország keleti területein, ill. Svájcban is. Az azonos vagy egymáshoz közelálló elméleti alapon álló pszichiátereknek szükségük volt arra, hogy egyrészt a „mester” szárnyai alatt építsék tovább gondolataikat, másrészt az érettebb analitikusok tényleges kritikáját is igényelték az új módszert alkalmazók. Érett egy nemzetközi tudományos tanácskozás megszervezésének gondolata.

Az első Nemzetközi Pszichoanalitikai Kongresszust 1908-ban április 26-án Salzburgban a Hotel Bristolban tartották, negyvenkét résztvevővel. A második nemzetközi tanácskozást Nürnbergben 1910, március 30—31-én tartották. Itt alakították meg a nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesületet, amelynek vezető személyisége volt a magyar Ferenczi Sándor.

A harmadikat 1911-ben Weimarban tartották szeptember 21—22-én. A tudományos élet akkori méreteire is jellemző, hogy az 55 résztvevő már jelentős létszám emelkedésnek számított.

A IV. Nemzetközi Pszichoanalitikus Kongresszust 1913 szeptember 7—8 között rendezték Münchenben, 87 résztvevővel.

A háború nem kedvez a múzsáknak, talán még a pszichoanalitikusoknak sem. Érthető, hogy az első nagy világégés alatt nehezen szerveződött egy újabb nemzetközi tanácskozás. Az entente és a központi hatalmak véres összecsapásai azonban egy új betegség megjelenését is „eredményezték” a számos csonkolással járó sérülés mellett: a háborús neurózist. Az analitikus orvosok, akiknek nagy része mint katonaeorvos szolgált, felismerte az új betegséget és hasznosnak vélték, hogy erről egy nagyobb összejövetelen tanácskozzanak. Bár a pszichoanalízis az Egyesült Államokban, Angliában és Franciaországban is terjedt, legtöbb művelője mégis a német nyelvterületen volt. Érthető, hogy 1918-ban a német, svájci és osztrák analitikusok körében felmerült egy Nemzetközi Kongresszus szervezésének gondolata. Az V. Pszichoanalitikus Kongresszust nemzetközi részvétellel Breslauban, a mai Wrocławban akarták megtartani az ősz folyamán. A szervezés folyamán kiderült, hogy a keleti front közeledése nem biztonságos egy tudományos összejövetel megtartására az akkor még keletnémet városban. Így született meg az az ötlet, hogy az V. Nemzetközi Pszichoanalitikus Kongresszusnak Budapest adjon otthont, 1918 szeptember 28—29-én.

A tanácskozást eredetileg a Royal Szállóban kívánták megrendezni, de a magyar hatóságok és a főváros is olyan érdeklődést tanúsított a kongresszus iránt — feltételezhetően témája, a háborús neurózis miatt — hogy a *Magyar Tudományos Akadémián* tartották az előadásokat és a vendégek az akkor megnyílt Gellért Szállóban kaptak elhelyezést. Már ez a tény is a pszichoanalízis hivatalos elismerését jelentette, amit még csak fokozott, hogy a tanácskozást Budapest főpolgármestere, Bárczy István személyesen üdvözölte. Ernest Jones — Freud tanítványa, kortársa és első életrajzírója — szerint „Ez volt az első kongresszus, amelyen valamely kormány képviselői is részt vettek, ezúttal az osztrák, a német és a magyar kormány képviseltette magát. Résztvételüket az indokolta, hogy egyre inkább fölismerték a háborús neurózisok szerepét a katonai tervezésben”. (Jones, 1973) Hollós István — Freud műveinek egyik avatott hazai tolmácsolója — a Gyógyászat c. folyóiratban megjelent tudósításában a következőket olvashatjuk: „...a hadügyminisztérium részéről Pausz dr. vezértörzsorvos, Valek dr. főtörzsorvos, a honvédelmi minisztérium részéről Szepessy dr. főtörzsorvos, Németh tanár főtörzsorvos és Hollós törzsorvos voltak jelen. A porosz hadügyminisztérium Holm dr. és Casten tanár törzsorvosokat küldötte ki. Ez utóbbi az ülés folyamán ki is jelentette, hogy „az illetékes katonai körök nagy érdeklődéssel kísérik minden oly tudományos törekvést, amely a háborús neurózisok gyógyítására irányul és különös figyelemmel vannak a psychoanalytikai kezelésre, amely irányban ott kísérletek is folynak.” A kongresszus éppen azért, mert csak a központi hatalmak, ill. Svájc részéről jöttek el az érdeklődők, csonka volt ugyan, és a résztvevők száma is kevesebb volt, mint az előzőkön, alig negyven, később megkapta a nemzetközi státuszt.

De mi is az a háborús neurózis? amiről eddig oly sok szó esett és amiért magát a kongresszust is szervezték.

Ferenczi Sándor, aki a Kongresszus egyik főreferátumát tartotta „A háborús neurózisok pszichoanalízise” címmel, a következőket írja: „A háború tömegesen produkálta az idegbetegségeket, amik magyarázatot és gyógyítást követeltek, de az eleddig uralkodó organikus és mechanikus magyarázó módok... teljesen fölmondták a szolgálatot.”

Az említett szerző a továbbiakban előadásában a következő módon írja le a tüneteket, magának a jelenségnek az előfordulását: „Ha csak mechanikus inzultusról volna szó, akkor e hatásnak legerősebbnek kellene lennie közvetlenül az erőszakos beavatkozás után. Ehelyett azt figyeljük meg, hogy a külső erőszaktól rázkódottak gyakran még célszerű intézkedéseket tesznek a menekülésre, pl. elmennek a kötőzőhelyre, és csak miután biztonságba helyezték magukat, omlanak össze és fejlődik ki náluk a tünet. Egyeseknél a tünetek akkor lépnek fel először, amikor rövid pihenés után újból vissza kellene térniök a tűzvonalba. A betegeknek ezt a viselkedését különböző szerzők joggal vezetik vissza lelki momentumokra; azt hiszik, hogy a neurotikus szimptomák csak akkor fejlődnek ki, ha a múlt tudatzavar állapota már eltűnt, és rázkódtatást szenvedett egyének a veszélyes szituációt gondolatban újra átélik. Mi úgy mondanók, hogy ezekkel a sebesültekkel olyasmi történik, mint azzal az anyával, aki a gyermekét hidegvérrel és halálmegvetéssel menti ki valamely fenyegető életveszedelemből, és a cselekmény véghezvitele után ájultan esik össze”. (Ferenczi, 1982)

A neurózis háborúval összekapcsolt megjelenése és leírása teljesen új volt, tömeges méretei miatt pedig gyógyítást igényelt. Érthető ezek után, hogy nem véletlenül tartózkodtak magasrangú katonaeorvosok a tanácskozáson. Számos hadtörténeti, sőt a bécsi Kriegsarchivból származó és jelenleg is feldolgozás alatt álló dokumentum egyértelműen azt bizonyítja, hogy a hadsereg vezetői és felelős egészségügyi tisztségviselői segíteni akartak az ezen betegségben szenvedőkön.

A katonai szervek érdeklődése érthető módon azt az igényt és elvárást fejezte ki, hogy a *pszichoanalízist tömegméréteken*, társadalmilag jelentős mentálhigiéniai kérdésekben is felhasználják. A központi hatalmak hadvezetésének azonban már nem sok ideje maradt ahhoz, hogy lépéseket tegyen a pszichoanalízis katonaegészségügyi alkalmazása irányában. Mégis, pszichológiatörténeti kutatásaink során egy olyan dokumentumra bukkantunk, amely egyértelműen mutatja a nemzetközi tanácskozás hatását az osztrák—magyar katonai egészségügyre. A *Hadtörténelmi Levéltárban* talált „*Kiadvány*” szerint a közös hadügyminisztérium 1918 október 9-én rendeletet adott ki: „*Az idegállomások további kiéptítése és az idegbeteg hadirokkantak kezelése*” tárgyában. (Erős, Kapás, Kiss, 1988) Az iratot 1918 október 12-én iktatták a magyar királyi Honvédelmi Minisztériumban. Lefordították és 20 példányban elküldték, vagy tervezték elküldeni a katonai egészségügyi intézményekbe. Azért ilyen bizonytalan a megfogalmazás, mert a szétküldésre vonatkozóan nem

találtunk dokumentumokat, csupán az eredeti német Kiadvány magyar fordításának impurum példányát.

Az iratnak csak egy mondata utal a pszichoanalízisre, nevezetesen „Olyan esetek, amelyek az orvos törekvéseivel szemben már több idegállomáson tanúsítottak ellenállást, olyan idegállomásokban adandók át, ahol a gyógyítás psychoanalytikus úton kíséreltetik meg”.

Nem a bürokrácia lassúságán múlt, hogy az 1918 október végén javasolt pszichoanalitikus kezelés már nem valósulhatott meg az Osztrák—Magyar Monarchia hadseregének egészségügyi intézményeiben.

Irodalom

- /1/ Jones E.: Sigmund Freud élete és munkássága. Budapest 1973. 457. old.
- /2/ Ferenczi S.: A háborús neurózisok pszichoanalízise. In.: Ferenczi Sándor: *Lelki problémák a pszichoanalízis tükrében*. Budapest, 1982. 199-225. old.
- /3/ Hollós I.: Az V. nemzetközi psychoanalytikai congresszus Budapesten. *Gyógyászat* 1918. 517. old.
- /4/ Erős F. — Kapás I. — Kiss Gy.: *Pszichoanalízis a hadseregben 1914-1918. Hadtörténelmi Közlemények* 1988. 142-146. old.